

7.2. Методи та нормативна база планування

За принципом дії і способом отримання інформації всі методи прогнозування і планування можна поділити умовно на дві великі групи: інтуїтивні і формалізовані. В свою чергу інтуїтивні (експертні) методи поділяються на інтерв'ю (анкетування) та аналітичні записи (аналітичні експертні оцінки). Формалізовані методи прогнозування в АПК за принципом дії і способом отримання інформації можна класифікувати на: економічні, статистичні, вирівнювання рядів динаміки, економіко-математичне моделювання, балансовий метод і т.д.

Планування діяльності підприємства здійснюється з врахуванням різних методів. При виборі методів планування мають враховуватися певні вимоги до них. **Методи планування повинні:**

- бути адекватними зовнішнім умовам господарювання, особливостям різних етапів розвитку ринкових відносин;
- найбільш повно враховувати специфіку діяльності об'єкта планування;
- відрізнятися в залежності від виду плану.

Ресурсний метод планування може застосовуватися, в основному, в умовах монополії або при слабо розвинутій конкуренції. Він полягає в складанні планів на базі наявних внутрішніх ресурсів підприємства — трудових, матеріальних, технічних.

З розвитком конкуренції основою планів стає співвідношення попиту і пропозиції. За таких умов застосовується **цільовий метод**, при якому планування діяльності підприємства зводиться до вибору мети та заходів її реалізації.

Метод **екстраполяції** базується на визначенні динаміки показників у минулому, вважаючи, що темпи і пропорції, досягнуті на момент розробки плану, будуть збережені і в майбутньому. На основі цього методу визначаються проміжні і кінцеві планові показники.

Принципово протилежним є **інтерполяційний метод**, за яким підприємство визначає мету на майбутнє, встановлює довжину планового періоду та проміжні планові показники. Тобто, на відміну від планування за досягнутими показниками, інтерполяційний метод передбачає зворотній рух від визначеної мети та відповідного кінцевого значення планових показників.

Статистичний метод передбачає використання фактичних статистичних даних за попередні роки, середніх величин при встановленні планових показників

Факторний метод є більш обґрунтований, ніж попередні. Планові значення показників за цього методу визначаються на основі розрахунку впливу на них найважливіших факторів, які зумовлюють зміни показника.

Найбільш точним є **нормативний метод** планування, суть якого полягає в тому, що планові показники розраховуються з використанням прогресивних норм витрачання ресурсів підприємства, з врахуванням їх змін внаслідок впровадження заходів організаційно-технічного характеру. Застосування цього методу в практиці діяльності підприємств вимагає створення відповідної нормативної бази.

Рис. 7.2. Класифікація методів планування.

Балансовий метод. Його суть полягає у встановленні пропорцій між потребою в ресурсах та можливостями її забезпечення. Застосування даного методу передбачає розробку таблиць балансу, які складаються з двох частин: наявність і надходження. **За змістом баланси поділяють на три групи: натуральні** (сільськогосподарські угіддя, техніка, насіння, корми та інші), **вартісні** (доходи та витрати); **праці** (потреби та наявність робочої сили).

Нормативний метод. Суть його полягає в обґрунтуванні показників плану техніко-економічними розрахунками, що ґрунтуються на використанні науково обґрунтованих норм і нормативів затрат праці і коштів на 1 га посіву, голову худоби, одиницю продукції. Планові норми розробляють науково-дослідні й проектні установи. При визначенні науково обґрунтованих норм враховують рівень техніки й організації виробництва, продуктивність машин і механізмів, фактичні показники передових підприємств та зарубіжний досвід. Нормативний метод підвищує ступінь об'єктивності планів, значно спрощує роботу і скорочує час на їх складання. Прогресивні нормативи стимулюють підвищення продуктивності праці, збільшення виробництва продукції й поліпшення її якості.

Розрахунково-конструктивний метод. Передбачає використання при плануванні багатоваріантних розрахунків та вибір із них найбільш сприятливих для визначеного виду виробництва продукції (виконання робіт). Даний метод використовують при визначенні: варіантів структури посівних площ, структури стада певного виду тварин, кормових раціонів тощо. Тоді вибирають найбільш ефективний, який більш за інші відповідає умовам зони, підприємству.

Економіко-математичний метод. При складанні планів економічного і соціального розвитку застосовують економіко-математичні методи з використанням електронно-обчислюваної техніки (економіко-математичне моделювання). При цьому розробляють економіко-математичну модель задачі й, розв'язавши системи рівнянь, знаходять значення невідомих величин, при яких досягається потрібний результат. При застосуванні даного методу розширюються можливості вибору оптимальних рішень при плануванні тієї чи іншої позиції, суттєво зменшується час на розрахунки, одержання даних щодо диспропорцій, які виникають при плануванні виходу продукції та витрат на її виробництво.

Метод кривих освоєнь. Він враховує залежність розмірів витрат на виробництво від його обсягу і дозволяє визначити суму додаткових витрат на освоєння, точку беззбитковості виробництва продукції. Тобто визначити таку ситуацію, за якої загальні доходи від продажу продукції повністю покривають (відшкодовують) усі витрати, пов'язані з її виготовленням і реалізацією. На доповнення до плану доходів і витрат інвестори звичайно вимагають провести аналіз і розрахувати точку беззбитковості.

Вона показує скільки одиниць продукції необхідно продати, щоб витрати підприємства окупились за рахунок його доходів. Її розраховують за формулою:

$$\Gamma_{63} = \frac{B_{зуп}}{\Pi_{пр} - B_{пз}}, \quad (7.1)$$

де: Γ_{63} - точка беззбитковості (кількість одиниць продукції);

$B_{з}$ - загальні умовно-постійні витрати, грош. од.;

Π - продажна ціна за одиницю продукції, грош. од.;

$B_{пз}$ - питомі змінні витрати, грош. од.

У сучасних умовах використовується не один метод планування, а їх комбінацію в залежності від реальних умов виробництва, впливу зовнішніх чинників. Наприклад, в умовах слабкої конкуренції використовується ресурсно-факторний метод. В умовах сильної конкуренції доцільним є інтерполяційно-факторний метод з використанням ЕОМ.

Кожне підприємство формує свою нормативну базу для планування. Норми і нормативи, які використовують при цьому, формуються на базі: міжвідомчих норм та нормативів; галузевих норм та нормативів, розроблених на рівні обласних та районних управлінь агропромислового комплексу; індивідуальних норм та нормативів, що розробляються на підприємстві; тимчасових норм та нормативів, розроблених на підприємстві й на рівні галузей.

Отже, нормативна база планування це сукупність прогресивних норм і нормативів.

Прогресивна техніко-економічна норма це міра граничної чи мінімально можливої величини техніко-економічного показнику плану конкретного господарства. В плануванні сільськогосподарських підприємств використовуються такі норми: норми затрат матеріальних ресурсів (насіння; кормів; паливо-мастильних матеріалів; тари; добрив, хімічних і біологічних засобів захисту рослин; сировини і матеріалів та ін.); норми природних втрат продукції при (заготівлі, транспортуванні, збиранні); норми затрат праці і заробітної плати (виробітку; обслуговування худоби і птиці; обслуговування агрегатів, приміщень, площ; трудомісткості продукції,

Рис.7.3. Основні норми для планування в аграрних підприємствах.

продуктивності праці, заробітної плати, додаткової оплати і преміювання; натуральної оплати; розцінки за одиницю продукції, обсяг робіт і ін.); норми особистого споживання (продуктів харчування, матеріальних засобів (спецодяг і ін.), розвитку особистого підсобного господарства, використання засобів соціальної інфраструктури господарства і ін.).

Нормативи це регламентовані узагальнені величини затрат робочого часу, матеріальних і грошових ресурсів, одержаних аналітичним або розрахунковим шляхом.

Техніко-економічні нормативи класифікуються: за строками функціонування (тривало діючі і поточні); за ступенем використання (типові і довідкові); за сферою використання (міжгалузеві, галузеві і господарські); за ступенем складності (прості, укрупнені і комплексні); за способом розробки (розрахунково-аналітичні, дослідні, дослідно-статистичні).

Основними нормативами для планування в сільськогосподарських підприємствах є: оцінки виробничого потенціалу, результатів процесу виробництва (економічна оцінка землі, економічна оцінка основних і оборотних фондів, економічна оцінка трудових ресурсів, урожайність сільськогосподарських культур, продуктивність тварин, інші нормативи використання виробничого потенціалу); організації основних і оборотних засобів (організація основних засобів; організація оборотних засобів; витрати сировини, матеріалів, палива, енергії); тривалість освоєння проектних потужностей і використання виробничих потужностей; капітальні вкладення і капітальне будівництво; використання сільськогосподарської техніки, обладнання і потреба в них; фондоемкість; фондоддача і ін.); штатні (для визначення потреби в спеціалістах: агрономи, зоотехніки, інженери, техніки, економісти, інші спеціалісти); соціально-економічні (потреба господарства в працівниках і забезпеченість ними; підготовка і підвищення кваліфікації кадрів;

матеріальне стимулювання; умови праці; житлові і соціально-побутові умови; розвиток особистого

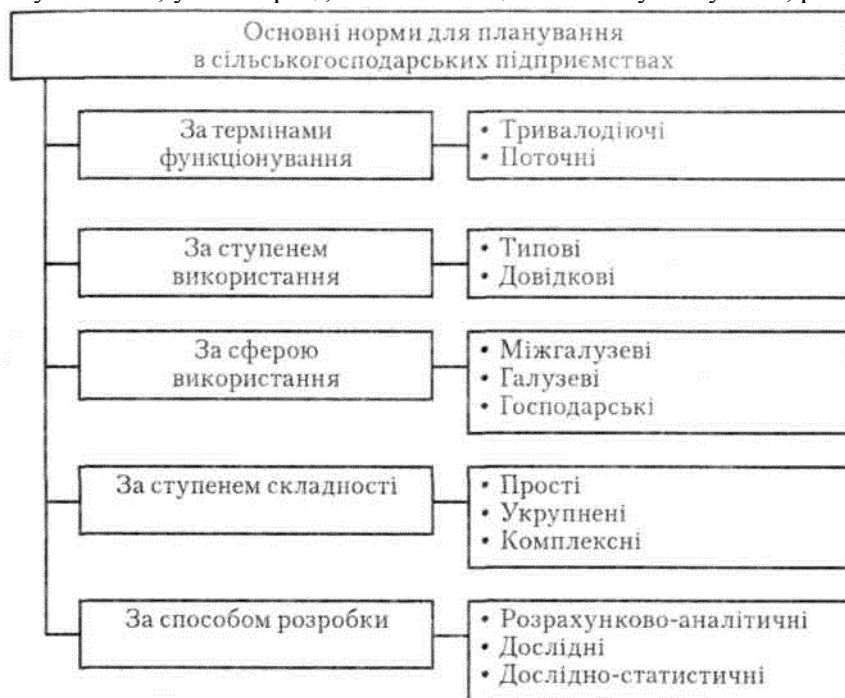

Рис. 7.4. Класифікація техніко-економічних нормативів

підсобного господарства і ін."); резервів (страхові фонди: насіннєвий, продовольчий, фуражний, страхових платежів і ін.); специфічні галузеві (приріст (втрати) урожайності з врахуванням виробничих умов; приріст (втрати) продуктивності худоби і птиці з врахуванням виробничих умов; відведення земельної площі під багаторічні насадження; виділення земельної площі під мало поширені сільськогосподарські культури; охорона навколишнього середовища і ін.); фінансові і економічного впливу на виробництво (ціни, прибуток, зарплата, премії, амортизація, оплата кредитів, строки окупності капіталовкладень і інші).

Норми і нормативи, що використовуються на підприємстві повинні періодично оновлюватись і вдосконалюватись.

